

Endelig tør jeg å fortelle om min fortid

Sissel Herstad har gjennom livet måttet betale dyrt for farens medlemskap i NS, Nasjonal Samling, som samarbeidet med tyskerne under okkupasjonen av Norge under den siste verdenskrigen. – Jeg var bare et barn under krigen, men jeg skammet meg. Jeg var glad i faren min, men jeg forsværer ikke hans holdninger.

TEKST: ØYVIND RISVIK FOTO: MICHAEL BRANNÄS

En vårdag i 1945 satt en redd 12 år gammel jente bak gardinene hjemme i Trøndelag. Fire dager tidligere, den 8. mai, fredsdagen, hadde jublende barn gått i tog, med flaggene høyt hevet. Men denne feiringen var ikke hennes. Hva skulle hun juble for? Som mange andre barn av NS-medlemmer, følte hun at hun ikke var som alle andre gode nordmenn.

Sissel Herstads far var medlem av Nasjonal Samling (NS)

”Det var mange besøk av tyske soldater gjennom krigsårene. Det gjorde noe med meg. Det så nifst ut med alle disse mennene.”

og ble arrestert 12. mai 1945. I de lykkelige frigjøringsdagene fikk Sissel sår som aldri ville gro.

– Etter seks år med mye skam og lidelse ble jeg tvangssendt av foreldrene mine til Sverige, sier hun.

Sissel sitter på en benk på vårvakre Skansen i Stockholm.

Sissel (t.h.) og søsteren Ruth Margrethe i 1945. Søsteren begikk selvmord i 1981.

Hun skimter så vidt konturene av Slottet i Gamla Stan. I 50 år har hun vært svensk statsborger – og norsk flyktning i Sverige. Hun er en vakker kvinne, men dramatiske opplevelser har preget hennes liv. Sissel er blant dem som er intervjuet i boken *De kalte oss naziengel*, av Baard H. Borge, som kom ut i vår.

Sissel vokste opp med mor og far og en lillesøster på Herstad på Stjørdal. Faren var fylkesøkonomisjef i NS i Nord-Trøndelag.

– Jeg opplevde ofte at han tok på seg sin svarte uniform. Det var mange besøk av tyske soldater gjennom krigsårene. Det gjorde noe med meg. Det så nifst ut med alle disse soldatene.

I 1944 fulgte Sissel sin far til Stiklestad.

– Det var et stort møte der. Jeg har hele mitt liv husket denne

episoden. Et monument over Olav den hellige skulle innvi- es, og Quisling skulle være med. Jeg var bare 11 år og Quisling var for meg en meget stor mann. Han så meg rett inn i øynene og jeg husker at jeg begynte å gråte.

Jeg var fars jente helt siden tidlig barndom og jeg fulgte ham under hele krigen. Derfor var jeg også med i småhir-

den. Men jeg skammet meg over det og hadde vanskelig for å bære uniform hjemme. Jeg levde et dobbeltliv.

Allerede under krigen utviklet jeg en slags tøffhet eller stolthet over det å klare dobbeltlivet. Jeg elsket pappa. Samtidig kjente jeg skam, uten å skjønne hvorfor.

Sissel husker den dagen da hun fikk den første følelsen av skam. Året var 1940.

– Da kom min lillesøster Ruth spaserende hånd i hånd mellom to tyske soldater som var innkvartert hos oss.

12. mai 1945, da min kjære pappa ble fengslet, var fryktelig. Det ble en usynlig glassvegg

”Jeg elsket pappa Samtidig kjente jeg skam uten å skjønne hvorfor.”

mellom meg og alle de andre i bygda.

Sammen med mange andre barn av NS-medlemmer opplevde Sissel plutselig livet fra vrangsidene. Sissel visste at faren hadde vært med på noe galt og hun visste at de der nede på veien var sinte på henne og familien. Mange av dem ønsket at familien skulle sendes til Bjørnøya.

– Jeg var annerledes enn de andre barna, selv om få av klassevennene mine sa det til meg. Kolekameratene kan jeg ikke huske var stygge mot meg. Det var de voksne, de som skulle visst bedre, som behandlet meg styggst.

Dagene etter at freden kom, var de vondeste i mitt unge liv, forteller Sissel videre.

– Jeg fulgte min lillesøster Ruth Margrethe på skolen, ville hjelpe på en eller annen måte uten at jeg egentlig visste hvorfor. Når klassen skulle synge Kongesangen, sang jeg ikke med. Jeg tror jeg forsto at det var umulig for meg. Jeg ville det sikkert ikke, heller.

Jeg forsøkte å holde hodet høyt hevet. Jeg forsøkte å være stolt og jeg forsvarte min far. Siden jeg elsket min far, var jeg tvunget til å forsvare nazismen. Selv steinkasting satte ikke min lojalitet på prøve. Jeg sa aldri at far var nazist. Fremdeles gjør jeg ikke det, jeg sier at han var medlem av NS.

Far slapp ut av fengsel i 1948. Han fikk 17 000 kroner i bot. Men hvordan skulle vi klare å betale den boten? Vi hadde ikke jobb og ingen penger. Far fikk ikke fast arbeid mer før han døde i 1954. Mor forsørget oss da hun fikk en stilling som sekretær. Hun reddet faktisk familien, og jeg beundrer henne.

I årene fra 1940 og videre etter krigen, ble jeg et psykisk ødelagt barn. Dette så foreldrene mine. Jeg var ikke snill og jeg klarte ikke å forholde meg til mine omgivelser og de unge mennene jeg møtte. Når jeg ble invitert av kjekke flyoffiserer til messen for dans og middager, var jeg helt umulig å være sammen med. Jeg var redd de skulle få vite om min "svarte hemmelighet". I min kamp for å overleve ble jeg ufølsom. Og hvem skulle jeg gå til med mine

problemer? Ingen forsto at vi barn av NS-medlemmer fikk lide for våre foreldres holdninger.

I 1951, da hun var 18 år gammel, ville Sissels foreldre sende henne til Stockholm.

– Jeg ville ikke reise, men de sa til meg at det var for min egen skyld, slik at jeg skulle komme bort fra nazi-stempelet. De bare satte meg på toget, uten klær, uten mat og uten penger. Jeg kom til en gammel ukjent barndomsvenn av min mor som

hjalp meg med et lite værelse som jeg fikk leie hos en familie.

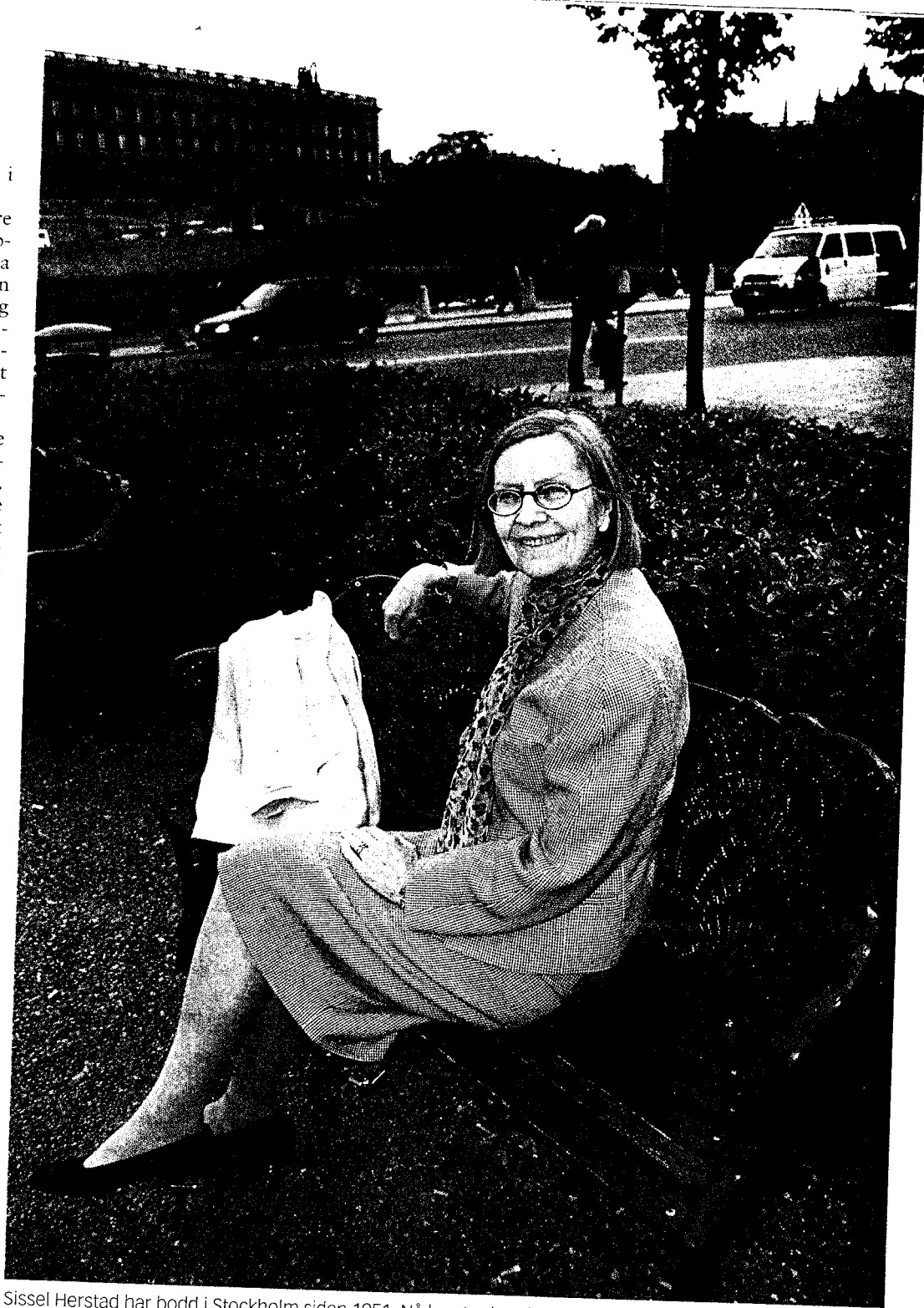
Jeg gråt meg gjennom årene i Stockholm, slik jeg har grått mesteparten av mitt liv her. Men det var ikke Stockholms skyld, det var min bakgrunn og min oppvekst.

Sissel Herstad har fått betale dyrt for sin fars medlemskap i Nasjonal Samling. Etter fire år i Sverige fikk hun sitt første sammenbrudd.

– Jeg lå på mentalsykehus i et halvt år – og har aldri

vært så lykkelig. Jeg fikk både mat, seng og omtanke. Men jeg våget ikke å snakke om min bakgrunn.

I ettertid kan jeg fundere på hvorfor jeg fikk dette sammenbruddet da. Men min far døde på denne tiden, og alt kom på én gang. Ikke hørte jeg til hjemme her i Sverige og ikke hørte jeg til i Norge. Dessuten var jeg i et ingenmannsland i mitt indre. Mine fortrenge følelser kom meg i møte med forsterket kraft. Jeg orket ikke mer. Da

Sissel Herstad har bodd i Stockholm siden 1951. Nå lengter hun hjem til Norge.

▷ jeg kom ut av sykehuset, var ingenting leget, bare mer fortrengt.

Seks år senere giftet jeg meg. Det tok lang tid før jeg torde å fortelle min mann om min historie. Ingen av oss skjønte egentlig hva min oppvekst hadde betydd og hvilke konsekvenser det fikk i ekteskapet og

"Det var de voksne, de som skulle visst bedre, som behandlet meg styggest."

for de tre barna jeg fikk. Jeg klarte ikke leve med en familie og mitt trauma ble svært tydelig igjen

uten at noen forsto det. Senere fikk jeg vite av en lege at jeg led av en livslang depresjon, og det stemmer nok.

Før far døde, fikk jeg ikke mulighet til å snakke med ham om det som hadde skjedd under krigen, fordi jeg sjelden var hjemme. Dessverre ble det bare slik. Først lenge etter at han hadde gått bort, lærte jeg å kjenne en annen side av ham.

Jeg var på Riksarkivet i fjor og fikk mappen på ham. Der fant jeg også forsvarstalen han skrev på Falstad sommeren 1945. Den var på 11 A4-sider. Der fremgår det at han valgte NS i 1936, blant annet fordi de hadde et motto han selv sto for. Han skrev: "Fellesnyttens foran egennyttens. Dette ble dårlig etterlevd av enkelte". Han erklærte seg ikke skyldig.

I forsvarsdokumentet oppdaget jeg at far hadde vært skuffet over NS, men han tok ikke konsekvensen av det. Derfor er han moralsk skyldig. Jeg vil aldri forsvare fars handlinger og overbevisning. Jeg ønsker bare å forstå ham. Dette var jo den offentlige faren jeg hadde – selv har jeg hatt et privat og personlig oppgjør med ham og hans parti.

Sissel forteller at da hun var 15 år gammel, hadde hun en drøm, eller en visjon, hvor hun så seg selv sitte ved føttene til en gammel mann.

– Den gamle mannen skulle føre meg fram til sannheten, men jeg visste ikke hva sannhet var.

Som voksen snudde livet seg for Sissel.

– I 1969 fikk jeg et slags møte med en Gud jeg egentlig ikke trodde på. I et bestemt øyeblikk ble jeg nødt til å si ja eller nei til denne guden. Mitt ja førte til at jeg kom til den katolske kir-

Sissel og søsteren Ruth Margrethe sammen med moren i 1941.

ken her i Stockholm, en kirke jeg aldri hadde vært i og som jeg ikke visste hvor lå. Da jeg kom inn i kirken første gang, visste jeg med en gang at dette var mitt hjem, her skulle jeg være.

Sissel konverterte til katolisismen i 1970.

– Gjennom alle mine kriser og sammenbrudd har kirken, min

tro og min Gud ført meg gjennom den svarte tunnelen av sorg, smerte og grusomme minner. Sjelesorgen har fått meg til å forstå alle mine "hvorfor". I de siste fem årene har jeg møtt mennesker jeg kaller engler. De har alle i bestemte øyeblikk i mitt liv hjulpet meg videre til forsoning, også med Norge.

Jeg mistet jo også Norge, ikke bare mine foreldre, familie, men også språk, kultur, tradisjoner og identitet. Dette smerter meg.

Da jeg fikk pc av min sønn, og lærte meg Internett, fant jeg for første gang ut hva som hadde hendt med noen av barna av NS-medlemmer. Jeg visste ikke engang at disse barna var oppe til debatt. Jeg innså at jeg hadde mistet 50 år av mitt liv og at det ikke nyttet å få dem tilbake.

De siste årenes vandring for-

te til at Sissel kom i kontakt med historiker Baard H. Borge som holdt på med en avhandling om barn av NS-foreldre. – Jeg var med på pressekonferansen da boken ble presentert i Oslo og kunne ikke drømme om at det i det hele tatt var noen som

kunne være interessert i meg og mitt liv. Da jeg sto fram og fortalte at jeg var barn av NS-forel-

dre, var jeg redd. Men så var det som om jeg fikk en norsk identitet igjen. Og jeg ble møtt med godhet, interesse og forståelse. Jeg tror på tilgivelse og forsoning i våre liv. □

"Jeg vil aldri forsvare fars handlinger og overbevisning"

DE KALTE OSS NAZIYNGEL

Historikeren Baard H. Borge har intervjuet 357 barn av medlemmer av Nasjonal Samling om deres opplevelser under og etter krigen. Mange av dem har slitt med store psykiske problemer som følge av å ha blitt utstøtt av det norske samfunnet. Det eneste de har gjort, er å ha blitt født av feil foreldre, sier han – og det er den dag i dag forbundet med stor skam å være barn av NS-medlemmer. Hva slags spor satte det i barna? Hvordan har barna det i dag? Sissel Herstad er en av dem som er intervjuet i boken.

"De kalte oss naziyingel" er utgitt på Det Norske Samlaget.